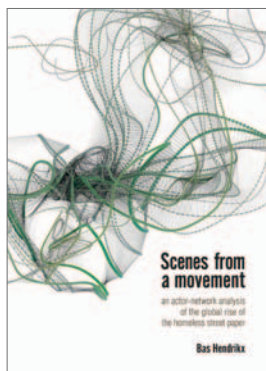

Promotie

In economisch lastige tijden is de aandacht van de economische wetenschap vooral gericht op het recht-trekken van de harde economie, het herorganiseren van financiële markten en het herstellen van economische groei. Economische instabiliteit, ongelijkheid en fragiliteit hebben echter met name een impact op de onderkant van onze samenleving. Dit onderzoek pleit voor meer aandacht in de economische wetenschap voor deze 'onderkant'. Niet alleen omdat de onderkant de impact van crisis het sterkst ervaart, maar ook omdat daar veel innovatie plaatsvindt, die kan helpen bij het herijken van bestaande economische systemen. Een netwerkbenadering geeft meer inzicht in de innovatieve kracht van deze grassroots-ontwikkelingen. Dit onderzoek ontwikkelt netwerkbenadering gebaseerd op actor-netwerk-denken, etnografisch onderzoek, internet en *webometric* analyse en discoursanalyse. De benadering begint bij het idee dat lokale innovaties niet op zichzelf staan, maar onderdeel zijn van complexe, vaak wereldwijde, netwerken. Het volgen en analyseren van deze verbondenheid geeft dieper inzicht in de lokale en mondiale succesfactoren, de complexe en elementaire processen die zich afspelen rondom lokale innovaties, en de manier waarop lokale flexibiliteit en adaptatieprocessen helpen bij de geografische verspreiding van alternatieveconomische innovaties. De benadering is bijvoorbeeld toegepast op de uitvinding van de daklozenkrant in de jaren negentig. Sociale innovaties beginnen vaak op een zeer lokaal schaalniveau. Er is iemand met een idee en daaromheen worden een groep mensen, dingen en praktijken verzameld. Wanneer deze gaan samenwerken worden rollen verdeeld, taken toegewezen en praktijken ontwikkeld. De vertaling van idee naar praktijk is complex en beslaat een veelheid aan factoren en elementen (zowel menselijk als materieel). Een netwerkbenadering helpt bij het ontleden van de processen waarin dergelijke praktijken worden gevormd. Ze focust op lokale processen van geleiding: de manier waarop actoren, ideeën en praktijken aan elkaar worden verbonden, hoe ze onderhandelen, hoe ze zich positioneren, en hoe uiteindelijk een lokaal netwerk ontstaat dat kan handelen als één collectief waarin de losse elementen (tijdelijk) zijn opgegaan. De eerste moderne daklozenkrant ontstond in New York. Een liefdadigheidsproject faalde, maar om sponsors op de hoogte te houden werd een nieuwsbrief geschreven. Een van de organisatoren was geïnspireerd door een populair boek van een radicale vrijemarktfilosofe, Ayn Rand. Zij promoot eigen verantwoordelijkheid en zelfhulp. Wanneer de organisator door het New Yorkse centraalstation loopt ziet hij tientallen zwervers liggen. Het idee van de daklozenkrant ontstaat: zouden zwervers niet beter kunnen werken in plaats van te bedelen? Daklozen worden overgehaald de nieuwsbrief te verkopen om zo een inkomen te verdienen. Hun rol wordt economisch: ze worden mini-ondernemers die winst moeten maken met de in- en verkoop van daklozenkranten.

Lokale sociaal-economische initiatieven zijn uniek, maar tegelijker-

BAS HENDRIKS

Docent en post-doc onderzoeker
aan de Radboud Universiteit Nijmegen

tijd onderdeel van bredere netwerken en bewegingen. Interactie met deze netwerken helpt lokale groepen in de ontwikkeling van nieuwe praktijken en zorgt voor verdere verspreiding. Dit is niet simpelweg een verhaal van nadoen. Afstand moet worden overbrugd en context moet worden overwonnen. De eerste reis van de daklozenkrant van New York naar Londen verloopt moeizaam. De context in Londen is anders, er is veel meer concurrentie. De daklozenkrant wordt aangepast zodat deze beter verkoopt: ze wordt *glossy*, bevat interviews met beroemdheden en advertenties van lifestyle-merken. Daarna neemt de verspreiding van de daklozenkrant een grote vlucht, de daklozenkrant wordt een internationale beweging. Via webanalyse wordt een beeld gegeven van haar interne verbondenheid en wereldwijde

verspreiding. Iedere daklozenkrant past zich aan haar eigen context aan en heeft haar eigen lokale innovaties, die op hun beurt weer reizen en andere daklozenkranten beïnvloeden. Een netwerkbenadering helpt dit te traceren.

Ondanks deze verscheidenheid creëren netwerken ook eenvormigheid. Centrale knooppunten spelen een belangrijke rol bij deze stabilisering. Een koepelvereniging verbindt daklozenkranten over de hele wereld. Ze verspreidt richtlijnen voor het opzetten van daklozenkranten, organisatiemodules, distributiemodellen en advertentiestrategieën. Deze richtlijnen zijn ogenschijnlijk neutraal, maar bevatten vaak ongezien politieke voorkeuren en selecties. In het geval van de daklozenkrant blijkt dat de koepelorganisatie onbewust het glossy Big Issue-model promoot. Een analyse van deze circulerende discourses maakt hun bijdrage aan stabilisering in de beweging zichtbaar.

Standaardisering en eenvormigheid heeft daarmee ook een impact op de innovatieve kracht van daklozenkranten: nieuwe innovaties worden beperkt door reizende protocollen en richtlijnen. Om een beweging innovatief en creatief te houden zijn openheid en alternativiteit belangrijk. Waar zijn de echte out-of-the-box-innovaties? Middels etnografisch onderzoek en internet-analyse ontstaat zicht op organisaties met een werkelijk originele aanpak. In Boston is er een groep daklozen die zelf een daklozenkrant opricht. Het draait daar niet om economie maar om politiek activisme. Dakloosheid moet naar hun idee onder de aandacht worden gebracht. De balans van glossy kranten is doorgeslagen naar een al te commerciële benadering, zonder politiek.

Sociaal-economische innovaties hebben belang bij verbindingen, netwerken en diversiteit. Netwerkbenaderingen kunnen bijdragen aan het zichtbaar maken, versterken en verbinden van grassroots-economische innovaties en daarmee helpen een robuuster sociaal-economisch systeem op te bouwen.

LITERATUUR

Hendriks, B. (2014) *Scenes from a movement. An actor-network analysis of the global rise of the homeless street paper*. Proefschrift. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.